

A 338824

Esther Zulaika Ijurco

Ioanes Leizarragaren Aditza

Patxi Altuna Bengoetxea
jaun doktoreak zuzendua

1998

Hirugarren zikloa

Hizkuntza eta Literatura

Deustuko Unibertsitatea - Donostia

AURKIBIDEA

BEÑAT OYHARÇABAL. HITZAURREA	19
SARRERA	23
I. ATALA	
1. Ioanes Leizarraga	29
1.1. Bizitza. Garaia	29
1.2. Lanak. Inprimaldiak	35
1.3. Hizkera	41
1.4. Itzulpenaren nondik norakoak	54
1.5. Leizarragaren adurra	62
1.6. 1900. urteko edizioaren zenbait ezaugarri	65
II. ATALA	
2. Azterlanaren sarrera	97
2.1. Aztergaia	97
2.2. Azterbideak	99
2.3. XVI. mendeko aditz sistemaz	112
2.3.1. Atarikoa	112
2.3.2. Adizki trinkoak vs. perifrastikoak	113
2.3.3. Aditz sistemaren ezaugarriez	115
2.4. Tesian jarraitu bidea	134
3. Adizki jokatuak: trinkoak eta perifrastikoak	137
3.1. Atarikoa	137
3.2. Adizki trinkoak	137
3.3. Laguntzaileak	140
3.4. Adiera bereko erro desberdinak	144

4.	Aditz nagusiaren aspektu markak	147
4.1.	Atarikoa	147
4.2.	Adizki perifrastiko aspektudunak	148
4.2.1.	Burutua	148
4.2.2.	Burutugabea	162
4.2.3.	Geroa	167
4.3.	Adizki perifrastiko aspektugabeak: aditzoina	169
4.4.	Aspektua eta konparaziozko atzizkiak	178
5.	Aldia	181
5.1.	Atarikoa	181
5.2.	Orainaldia vs. iraganaldia	182
5.3.	Aldiaren markak hirugarren pertsonan	184
5.4.	Bokal desberdintasuna aldiaren ezaugarri?	186
6.	KE-dun adizkiak	191
6.1.	Atarikoa	191
6.2.	<i>-ke, -te, -teke</i>	191
6.3.	<i>-ke</i> markadunak	194
6.4.	<i>-te</i> markadunak	194
6.5.	<i>-ke/-te</i> markadunak	195
6.6.	<i>-te/-teke</i> markadunak	195
6.7.	<i>-ke/-ø</i> markadunak	196
6.8.	Marka gabeak	196
7.	Pertsona eta numeroa	197
7.1.	Atarikoa	197
7.2.	Pertsona markak	199
7.2.1.	Adizkiaren aurrean kokatzen diren markak	199
7.2.2.	Adizkiaren amaian kokatzen diren markak	201
7.2.3.	Adizkiaren barruan kokatzen diren markak	202
7.2.4.	Hirugarren pertsona	204
7.2.5.	NOR-NORI-NORK saileko adizki bereziak	209
7.3.	Numeroa	213
8.	Paradigmak. Adizkitegiak	221
8.1.	Atarikoa	221
8.2.	Adizki trinkoen paradigma-adizkitegiak	223
8.2.1.	Iragangaitzak:	
	IÇAN	225
	EBILI	243

EGON	246
EKIN	255
ETCHEQUI	256
ETHORRI	258
ETZAN/ETZIN	261
IARIATU	263
IARREIQUI	265
IAUTSI/IAITSI	267
IECHEQUI	268
IOAN	270
8.2.2. Iragankorrak:	
UKAN	274
EÇAGUTU	292
EÇARRI	293
EDASSI	293
EDUQUI	294
EGOTZI	298
EGUIN	298
*-IDI-	304
EKARRI	307
EMAN	309
*I-	313
*-RAU-	316
*-NGU-	318
ENÇUN	319
ERABILI	321
ERACUTSI	321
ERAMAN	322
ERAUNCI	323
ERAUNSI	324
ERAUTSI/ERAITSI	325
EREKARRI	326
ERITZI	327
EROSI	331
ERRAN	332
*-IO-	337
IAN	342
IAQUIN	344
IDOQUI	350

IGORRI	351
IHARDETSI	351
IHARDUQUI	351
IKUSSI	352
IRAITZI	356
IRAUN	357
IRUDI	357
SINHETSI	358
UTZI	359
8.3. Laguntzaileen paradigma-adizkitegiak	360
8.3.1. Iragangaitzak:	
IZAN	361
*EDIN	389
8.3.2. Iragankorrak:	
*EDUN	409
*EZAN	469
*IRON	507
9. Perifrasiak	509
9.1. Atarikoa.....	509
9.2. <i>Ari izan</i> eta <i>-tzen egon</i> , <i>-tzez izan/egon</i>	510
9.2.1. <i>-tzen ari izan</i>	510
9.2.2. <i>Ari izanen</i> aspektu moldeak	513
9.2.3. <i>-tzen egon</i> , <i>-tzez izan/egon</i>	515
9.3. <i>Nahi</i> , <i>gogo</i> , <i>placer</i> , <i>desir izan/ukan</i> eta <i>behar</i> , <i>mengoa izan/ukan</i>	516
9.3.1. <i>Nahi</i> , <i>gogo</i> , <i>placer</i> , <i>desir izan/ukan</i>	516
9.3.1.1. <i>-tu nahi</i> , <i>gogo</i> , <i>placer</i> , <i>desir</i> + * <i>edun</i>	516
9.3.1.2. <i>-tu nahi</i> + <i>izan</i>	521
9.3.1.3. <i>desir ukan</i> + <i>-tzera/subj.</i> ; <i>nahi ukan</i> + <i>subj</i>	522
9.3.2. <i>Behar</i> , <i>mengoa izan/ukan</i>	523
9.3.2.1. <i>-tu behar</i> , <i>mengoa</i> + * <i>edun</i>	523
9.3.2.2. <i>-tu behar</i> + <i>izan</i>	524
9.3.2.3. <i>behar</i> , <i>mengoa izan/ukan</i> + <i>subj</i>	525
9.3.2.4. <i>behar</i> , <i>mengoa</i> , <i>izen sintagma</i>	526
9.4. <i>Ahal</i> eta <i>ezinekilako</i> perifrasiak	527
9.4.1. <i>Ahal</i>	527
9.4.1.1. <i>Ahal</i> <i>izena</i>	527
9.4.1.2. <i>Ahal</i> <i>adizki trinkoetan</i>	528
9.4.1.3. <i>Ahal</i> , <i>aditz laguntzaileak</i> eta <i>adizkera</i> <i>desberdinak</i>	530

9.4.2.	Ezin	536
9.4.2.1.	<i>Ezin</i> izena	536
9.4.2.2.	<i>Ezin</i> adizki trinkoetan.....	536
9.4.2.3.	<i>Ezin</i> , aditz laguntzaileak eta adizkera desberdinak	539
9.4.3.	Ezin + ahal	544
9.5.	Ohi	546
9.6.	-tu ioan, eraman	547
9.7.	Aditz izenarekin osaturiko perifrasiak	551
9.7.1.	-tzeko + izan.....	551
9.7.2.	-tzeko + egon.....	552
9.7.3.	-tzeko + ukan.....	552
9.7.4.	-tzekoa + izan	553
9.7.5.	-tzen + egon.....	553
9.7.6.	-tzera + ioan	553
9.8.	Partizipioarekin osaturiko perifrasiak	554
9.8.1.	-tu + izan, egon.....	554
9.8.2.	-tua(k) + izan, egon	556
9.8.3.	-turik + izan, egon	558
9.8.4.	-tu + eraman	560
9.8.5.	-tua(k) + ukan, eduki	560
9.8.6.	-turik + ukan, eduki	560
9.8.7.	-tu + izan, ukan + naiz, dut.....	560

III. ATALA

10.	Aginte adizkiak	565
10.1.	Atarikoa	565
10.2.	Aginte adizki motak	567
10.3.	Berezko aginte adizkiak	567
10.3.1.	Iragangaitzak	567
10.3.1.1.	Trinkoak	567
10.3.1.2.	Perifrastikoak	569
10.3.2.	Iragankorrak	570
10.3.2.1.	Trinkoak	570
10.3.2.2.	UKAN erroko aginte adizkiak	571
10.3.2.3.	Aginte adizki semisintetikoak	573
10.3.2.4.	Perifrastikoak	574
10.3.3.	Aginte adizki trinkoak vs. prifrastikoak	575

10.4. Atzizki-aurrizkidun aginte adizkiak (-N, -LA, ALBAIT-/ALBEIT-, AI)	577
10.4.1. -N, -LA atzizkidun aginte adizkiak	577
10.4.1.1. -N atzizkidun aginte adizki trinkoak eta perifrastikoak	577
10.4.1.2. -LA atzizkidun aginte adizki trinkoak eta perifrastikoak	581
10.4.2. Preskriptiboa (ALBAIT-/ALBEIT-)	582
10.4.3. Debekua (ez...ALBAIT-, -N, -LA)	586
10.4.4. Botiboa (AI-)	589
10.5. Pertsona aginte adizkietan	590
11. Alokutiboa	593
11.1. Atarikoa	593
11.2. <i>Hi</i> vs. <i>Zu</i>	593
11.3. Hikako adizkiak eta genero bereizkuntza	596
11.4. Alokutibozko adizkien erabilera	598
11.5. Adizki alokutiboen morfologiaz	601
12. KE-dun adizkien erabilera	609
12.1. Atarikoa	609
12.2. KE-dun adizkien balioez	609
12.3. KE-dun adizkiak banan-banan	612
12.3.1. KE-dun adizki trinkoak	612
12.3.1.1. Orainaldia: DATORKE	612
12.3.1.2. Íraganaldia: ZETORKEEN	628
12.3.1.3. Alegiazkoa: LETORKE	628
12.3.1.4. KE-dun adizki trinkoak <i>ahal</i> eta <i>ezi</i> nekilako perifrasietan	633
12.3.1.5. EKARRI erroko KE-dun adizkiak	634
12.3.2. KE-dun adizki perifrastikoak	638
12.3.2.1. KE-dun adizki perifrastiko aspektudunak ...	638
12.3.2.1.1. Orainaldi burutugabea: ETORTZEN DATEKE	638
12.3.2.1.2. Orainaldi burutua: ETORRI DATEKE	641
12.3.2.1.3. Orain geroa: ETORRIKO DATEKE	647
12.3.2.1.4. Iraganaldi burutua: ETORRI ZATEKEEN	653

12.3.2.1.5. Alegiazko burutugabea: ETORTZEN LITZATEKE	656
12.3.2.1.6. Alegiazko burutua: ETORRI LITZATEKE	657
12.3.2.1.7. KE-dun adizki perifrastiko aspektudunak <i>ahal</i> eta <i>eze</i> nikilako perifrasietan	659
12.3.2.2. KE-dun adizki perifrastiko aspektugabeak	660
12.3.2.2.1. Orainaldia: ETOR DAITEKE	660
12.3.2.2.2. Iraganaldia: ETOR ZITEKEEN .	672
12.3.2.2.3. Alegiazkoa: ETOR LITEKE	674
12.3.2.2.4. KE-dun adizki perifrastiko aspektugabeak <i>ahal</i> eta <i>eze</i> nikilako perifrasietan	678
13. Baldintza adizkiak	681
13.1. Atarikoak	681
13.2. Menderagailuaren forma	681
13.3. Baldintza adizkien forma	684
13.3.1. Ez alegiazkoak	684
13.3.1.1. Ez alegiazko adizki trinkoak	684
13.3.1.2. Ez alegiazko adizki perifrastikoak	687
13.3.1.2.1. Aspektudunak: <TU>, <TZEN>, <TUKO> + IZAN, *EDUN	687
13.3.1.2.2. Aspektugabeak: aditzoina + *EDIN, *EZAN	692
13.3.1.2.3. ALBA- aurrizkia; AHAL, EZIN + *EDIN, *EZAN	702
13.3.2. Alegiazkoak	703
13.3.2.1. Alegiazko adizki trinkoak	703
13.3.2.2. Alegiazko adizki perifrastikoak	704
13.3.2.2.1. Aspektudunak: <TU>, <TZEN> + IZAN, *EDUN	704
13.3.2.2.2. Aspektugabeak: aditzoina + *EDIN, *EZAN	707
13.3.2.2.3. ALBA- + <TU> + IZAN, *EDUN	708
13.3.3. Baldintza adizkien esanahia	708
13.3.4. Baldintza adizkiak bestelako egituretan	716
13.4. BA-...BEÇALA	720
13.5. BA-...ERE	722

14. Aoristoa	725
14.1. Atarikoa	725
14.2. Aoristoaren definizioa	726
14.3. Aoristo balioko forma trinkoak eta perifrastikoak	730
14.4. Iraganaldiko adizki aspektugabeak vs. aspektudunak	734
15. Alegiazko adizkiak	739
15.1. Atarikoa	739
15.2. Alegiazko adizkien forma	739
15.3. Alegiazko adizkien erabilera	740
15.3.1. Alegiazko adizkien sailkapena perpaus txertatu motaren arabera	743
15.3.1.1. Perpaus kompletiboetan	743
15.3.1.2. Zehar galderetan	753
15.3.1.3. Helburuzko perpausetan	753
15.3.1.4. -LA(RIC) menderagailudun modu- denborazkoetan	760
15.3.1.5. BAIT- aurrizkidun perpaus erlatiboetan	761
15.3.1.6. Denborazko perpausetan	761
15.3.2. Erabileraz. Bestelako kasuak	762
15.3.3. Alegiazko moldeen balioaz	771
16. Egitura pasiboak	779
16.1. Atarikoa	779
16.2. Pasibo balioko adizkera desberdinak	780
16.3. Egitura aktiboa vs. pasiboa	784
Ondorioak	785
Bibliografia	811